

## Leerlingen met TOS en Toetsen, Repetities en Examens

Juni 2020



*“Ik heb gehaast bij de toets beetje. Nu toch heel fout. Voortaan beter lezen ... ehm rustig de toets maken, neem je tijd, goed leren. Ik wist het wel maar dan vergeet ik ... de vraag begrijpen, beter lezen. Ik kan het wel, maar toch ... vergeet ik het steeds. Extra tijd gebruik ik wel eigenlijk, maar toch. Moeten we, ja zeg maar, wat ... dan bij de kinderen die heb dan Engels af, gaan ze met wiskunde beginnen, dan ben ik nog bezig met Engels, dan zijn hun met wiskunde klaar, moet ik nog wiskunde doen, dan gaat iedereen wachten op mij, dat of ik klaar ben, dan mogen wij allemaal naar huis. Zo doen docenten altijd. Want ze gaan zeggen je doet te lang, doet dit, dit ... dat, word ik nerveus, ja dan heb ik gehaast.”  
(Leerling S. 13 jaar VMBO)*

Veel leerlingen met een (taalontwikkelings-)stoornis heeft behoefte aan faciliteiten bij toetsen en examens om voldoende te presteren, maar heeft er niet altijd recht op. Als het goed is zit de leerling op het niveau dat hij juist vanwege zijn TOS aan zou moeten kunnen. Het is in de eerste instantie van belang dat de school samen met de ondersteuning van de ambulante dienstverlener kijkt welke onderdelen van het examen nog extra aandacht nodig hebben om met goed gevolg door de leerling afgerond te kunnen worden. Deze ondersteuning wordt gedurende het traject naar het examen aangeboden om de leerstof onder de knie te krijgen. Denk daarbij bijvoorbeeld aan het schrijven van een brief. De docent, mentor en de ambulante dienstverlener zullen de leerling daarbij goed moeten voorbereiden op de vorm van de brief en de focus leggen op de inhoud. Wanneer het cluster 2 arrangement van de leerling niet verlengd wordt, behoudt deze toch het recht op de ondersteuning bij toetsen, repetities en examens.

Wat zijn de knelpunten voor leerlingen met TOS bij toetsen, repetities en examens?

- zich verstaanbaar maken bij mondelinge toetsen
- zich begrijpelijk schriftelijk en mondeling begrijpelijk uitdrukken. Er is sprake van problemen op het gebied van zinsbouw, woordvolgorde, woordenschat, woordvinding
- moeite met verhaalopbouw en het verwoorden
- moeite met hanteren van de juiste grammaticale regels
- beantwoorden van vragen, het juist formuleren van antwoorden
- luisteren, verwerken van auditief aangeboden informatie
- tekstbegrip, moeite om teksten te begrijpen, kernbegrippen uit de tekst halen

- woordbegrip. Moeite met het begrijpen van abstractie en onbekende woorden
- vraagstelling niet begrijpen of verkeerd interpreteren
- geheugen, moeite met langere samengestelde zinnen
- het werktempo is lager, er is meer tijd nodig voor informatieverwerking

Wanneer deze knelpunten herkend worden bij de leerling in het licht van de problematiek van de leerling met TOS, kan een examencommissie in overleg met ouders, leerling, ambulant begeleider (wanneer deze in beeld is) en met de zorgcoördinator bepalen welke dispensaties en compensaties mogelijk en zelfs wenselijk zijn voor de leerling met TOS.

Simea heeft voor deze leerlingen een overzicht met dispensaties en compensaties die eventueel met goedkeuring tot de mogelijkheden behoren. (<https://simea.nl/toetsen-en-examens>)

*'Ik weet zeker als ik meer uitleg krijg ... gewoon ... als ik weet wat ik moet doen ... hoe ik moet leren ... dan word ik ook gewoon ... betere cijfers haal en ...'* (Leerling J, 16 jaar, VMBO basis)

Leerlingen in de bovenbouw krijgen te maken met schoolexamens en het centrale examen, maar de leerlingen die na het verlaten van het reguliere basisonderwijs of het speciaal onderwijs naar het voortgezet onderwijs overstappen krijgen te maken met talige repetities en toetsen die niet aansluiten bij de spraaktaalontwikkeling van de leerling met een TOS. Wees je bewust van de woorden die in toetsen en repetities worden gebruikt. Leerlingen met TOS hebben veel moeite met abstracte woorden en woorden die te weinig aangeboden zijn. Vooral in het voortgezet onderwijs en op het mbo komen er veel abstracte woorden in toetsen voor die voor leerlingen met TOS een struikelblok kunnen zijn bij het juist beantwoorden van de vragen.

#### Wat kan je leerlingen met TOS bieden bij toetsen en repetities

Bied indien mogelijk en wanneer dit echt wenselijk is faciliteiten als:

- Extra tijd (dertig minuten);
- Een rustige ruimte;
- Ondertiteling bij geluidsfragmenten;
- Woordenboeken.
- Vraag je af wat je toetst. Toets je de specifieke kennis van een vak of de woordenschat? Leerlingen met TOS hebben hierin een achterstand, wanneer de vragen worden gesteld in lange en complexe zinnen en met gebruik van abstracte woorden kunnen vragen verkeerd geïnterpreteerd of niet (goed) begrepen worden.
- Geef de leerling bij een toets of een repetitie de mogelijkheid om bij vragen over de vraagstelling om uitleg te vragen. De leerling vraagt niet naar het antwoord, maar begrijpt de vraagstelling niet altijd.
- Geef het aantal deelvragen per vraag duidelijk aan. De vraag 'Leg uit waarom ... geef een voorbeeld' bestaat eigenlijk uit twee vragen.
- Wees je bewust van de onrust tijdens de toetsen wanneer andere leerlingen klaar zijn en de leerling met extra tijd nog verder mag. Zorg voor een aparte ruimte waarin de leerling alle rust heeft en zonder storende prikkels de toets kan maken. Bied kwaliteit van onderwijs, ook op deze momenten.
- Een toets maken is al een stressmoment op zich, zeker voor leerlingen met TOS. Maak dit niet stressvoller door rumoer, tijdsdruk, sociale druk van andere leerlingen et cetera.
- Laat luistertoetsen indien nodig apart maken.

Leer de leerling de volgende strategieën:

- Lees de vragen twee keer.
- Zeg de vraag zachtjes na in je eigen woorden.
- Markeer belangrijke kleine woorden zoals: 'en', 'niet', 'hier' ...
- Markeer signaalwoorden in de toets zoals: 'waar', 'wie', 'wat', 'hoe', 'wanneer', 'welke';
- Markeer in de toets data en namen.
- Gebruik wanneer het is toegestaan een kladblaadje en zet er steekwoorden op die in het antwoord moeten.
- Controleer of de vraag uit één vraag bestaat of uit meerdere vragen. Gebruik hierbij een markeerstift.

Maak samen met de leerling een faciliteitenkaart waarop staat waar de leerling behoefte aan heeft en wat zijn belemmeringen zijn gericht op zijn of haar TOS. Zo is elke docent op de hoogte van de hulpvragen van de betreffende leerling.

### TaalOntwikkelingsStoornis (TOS)

#### Hulpkaart van: ...

Dit betekent dat ik problemen heb bij het uiten van taal en ook vaak met het begrijpen van taal

#### Ik heb moeite met:

- Het begrijpen van moeilijke woorden
- Plannen van opdrachten
- Gelijk antwoord moeten geven
- Hardop voorlezen
- Het volgen van de (complexe) instructie
- Begrijpen van complexe teksten
- Zinsopbouw en grammatica
- Notities maken en luisteren
- Klassikaal huiswerk nakijken

#### Mijn persoonlijke wensen:

- Visuele ondersteuning  
Zoals beeldscherm/uitgeprinte aantekeningen of bv. PowerPoint
- Huiswerk duidelijk op het bord/Internet
- Rustig en duidelijk spreken
- Nakijkbladen
- Laptop met voorleessoftware

#### Er is afgesproken dat ik:

- Extra tijd krijg om een tekst te lezen
- Extra tijd krijg om een toets te maken
- Verduidelijking van de vraagstelling mag vragen
- Voorleessoftware mag gebruiken
- Gebruik mag maken van de laptop
- Gebruik mag maken van steunkaarten
- Gebruik mag maken van een woordenboek (behalve als woordkennis getoetst wordt)

Artikelen over TOS in het voortgezet (speciaal) onderwijs en het MBO

- LBRT (september 2019): 'Hoe herken je een leerling met TOS in het voortgezet onderwijs en het mbo. [https://www.smartonderwijs.nl/uploads/9/4/6/7/9467353/rt\\_2019-4-9-leerlingen met tos nog erg onzichtbaar in voortgezet onderwijs en mbo.pdf](https://www.smartonderwijs.nl/uploads/9/4/6/7/9467353/rt_2019-4-9-leerlingen_met_tos_nog_erg_onzichtbaar_in voortgezet onderwijs en mbo.pdf)
- LBBO (januari 2020): 'TOS in het voortgezet onderwijs'  
<https://www.smartonderwijs.nl/uploads/9/4/6/7/9467353/11347lbbojan2020pag40-41.pdf>

Literatuur:

Simea 2020 <https://simea.nl/toetsen-en-examens>

Sanders, B. (2019) Taalontwikkelingsstoornissen in het voortgezet onderwijs en het mbo. Praktische handelingsadviezen voor school, praktijk en stage. Lannoo uitgeverij.



Sanders, B. (2019 Lannoo uitgeverij) Communicatiekaarten TOS (2023) Pica Uitgeverij



Drs. Bernadette Sanders  
Orthopedagoog Smartonderwijs  
[www.smartonderwijs.nl](http://www.smartonderwijs.nl)

